

CƏSARƏT DƏRMANI

Şərifin fikrincə iclasda uzun-uzadı danışmağı bacarmaq da bir xoşbəxtlikdir.

Ancaq neyləsin ki, o bu qabiliyyətdən məhrum idi. Ziyafət məclislərində bircə qədər içəndən sonra Şərifin dili açılırdı, tar çalırdı, oxuyurdu, oynayırdı, hamının xoşuna gələn sağıqlar deyirdi. Hətta özü öz istedadına valeh olurdu. Di gəl, bu işlədiyi zavodun iclaslarında ayıq başla söz alıb ayağa duran kimi fikri dağılırdı, nitqi tutulurdu, əvvəlcədən əzbərlədiyi kəlmələr, cümlələr təbəxxür eləyib beynindən uçurdu.

Buna baxmayaraq Şərif zavodun növbəti istehsalat müşavirəsində neçə yüz adamın qarşısında danışmalıydı. Ayrı çarə yox idi. Mütləq danışmalıydı! Həm də təzə gələn direktor Qənizadənin ünvanına güclü tənqid atəşi yağdırmalıydı. Yoxsa onu işdən qovulmaq təhlükəsi gözləyirdi.

***

Köhnə direktorun vaxtında zavodda qəribə xəstəlik yaranmışdı. Bir yığıncaq olan kimi həmişə eyni adamlar başqalarına imkan vermədən növbə ilə qalxıb hey danışdırlar. Zavodun dərdi-səri qalırdı bir yana, bunlar direktorun xoşuna gəlmək üçün onun ünvanına ağızdolusu təriflər söyləyirdilər. Sözlərindən belə çıxırdı ki, hər şey çağbacaq öz qaydasındadır, daha bundan nümünəvi zavod yoxdur, ola da bilməz və heç lazım da deyil. Direktor belələrinin nəinki sözünü kəsmirdi, əksinə, danışmaq üçün onlara jimkan verirdi. Şübhəsiz, bu məddahlar gec-tez “xidmətlərinin” haqqını alırdılar...

Elə hekayəmizin sonunda aqibətinə güləcəyiniz Şərifin də usta vəzifəsinə keçməsinin səbəbi bircə dəfə durub dili ilə köhnə direktoru sığallaması olmuşdu. Ancaq iclasdan qabaq yaxındakı qəlyanaltıxanada boğazını yaşlamışdı. Yoxsa o sayaq danışa bilməzdi. Şərif yumruğunu çiyinin üstündə oynada-oynada demişdi:

- Axır ki, bizim bu zavod öz ləyaqətli rəhbərini tapdı. Təkrar edirəm:ləyaqətli rəhbərini tapdı! Yoldaş direktor, üzünü demək olmasın, sizin kimi xoşsifətli, ipəkxasiyyətli alicənab bir şəxsiyyətlə işləmək bizə əziyyət yox, ləzzətdir. Bəli, təkrar edirəm: ləzzətdir!

Tərif xəstəsi direktorun canına məlhəm şəfası verən bu sözlərdən sonra Şərif çilingərlikdən ustalığa keçirilmişdi...

“Ho-ho” var dağa çıxarar, “ho-ho” var dağdan endirər, - deyiblər. Həmin təriflər zavodda bir neçə nəfəri dikəltmişdisə, köhnə direktoru həmişəlik yıxmışdı.

***

Qənizadə gəldiyi gündən zavodu gəzib dolaşırdı. Hərdən bir sexin adamlarını toplayıb işin gedişi ilə tanış olurdu. Həmişə də cib dəftərçəsinə qeydlər edirdi.

İclas növbəsi üçüncü sexə çatanda Şərif də bir neçə həmxasiyyətyoldaşı kimi danışmağa hazırlıq gördü. İşdən sonra fəhlələr, ustalar, mühəndislər kluba axışanda o, özünü yenə zavodun böyründəki qəlyanaltıxanaya saldı. Tələm-tələsik boğazını isladıb, ağzını silə-silə geri qayıtdı.

Bu iclasda danışan çox oldu. Hərə bir təklif irəli sürdü... Sonra “səriştəli natiqlər” köhnə direktora dedikləri sözlərlə təzə direktoru tumarladılar.

İlk çıxışından Qənizadənin məhəbbətini qazanmağa çalışan Şərif də ayağa qalxacaq patron kimi açıldı:

- Axir ki, bizim bu zavod öz ləyaqətli rəhbərini tapdı. Təkrar edirəm: ləyaqətli rəhbərini tapdı! Yoldaş direktor, üzünü də demək olmasın, sizin kimi xoşsifətli, ipəksasiyyətli alicənab bir şəxsiyyətlə işləmək bizə əziyyət yox, ləzzətdir. Bəli, təkrar edirəm: ləzzətdir!

Şərif çox içib, az yediyindənmi, yoxsa bu dəfəki arağa su qatılmadığındanmi get-gedə qızıqırdı, tər dabanından axdı, qalstukunu dartışdırdı, yaxasını açdı, coşduqca kefləndi və axırda nə qədər əlləşdisə çıxışını qurtara bilmədi. Yanında qaşqabağını salladaraq dayanmış Qənizadə ehməlcə çiyindən basıb onu oturtdu.

Şərif o günü evə yaman pərt gəldi. Təzə direktorun tərifi ilə xoşlanmaması ona çox təəccüblü görünürdü.

İclasda dilindən xataya düşən Şərifin sonra əlindən də böyük bir xata çıxdı. Dayanan dəzgahı təmir eləyəndə gecədən başı dumanlı olduğundan çəkici necə ilişdirisə, onu sındırdı. Xəbər Qənizadəyə çatan kimi sexə gəldi. Vəziyyəti öyrəncə mənalı bir tərzdə Şərifə baxdı, ancaq heç nə demədi, başını bulayıb getdi...

***

Təzə direktorun haqqında qəribə sözlər danışmışdılar. Güya bu yaxında zavoda “əl gəzdirəcək”, bəzi-bəzi dəyişiklik edəcəkdi. Şərifin kürkünə birə düşmüşdü. İndi də işdən çıxıb evə getdikcə fikirləşirdi. Yəqin ki, “əl gəzdirmə” zamanı Qənizadənin barmağı ona da ilişəcəkdi. Buna heç şübhə yox idi. Bəs Şərif nə etməliydi? Danışmalıydı! Yaxın günlərdə zavodda istehsalat müşavirəsi keçiriləcəkdi. Yuxarı təşkilatlardan nümayəndələr gələcəkdi. Şərif onların qarşısında natiq kürsüsünə çıxıb direktoru möhkəm tənqid etməliydi! Ən yaxşı yol bu idi. Ondən sonra heç kim, lap Qənizadənin dədəsi də gəlsəydi, aşağıdan tənqidi boğub Şərifini yerindən tərpedə bilməzdi...

Birdən o, nə düşündüsə qəfildən sanki küçənin ortasına mıxlandı. Axı, Şərif bu dəfə ora içmiş gedə bilməyəcəkdi. Bəs necə danışıcaqdı...

***

Şərif qapıdan içəri girən kimi arvadından söruşdü:

De görüm maqnitofonumuz sazdır?

Qadın təəccübləndi:

- Birdən – birə o hardan yadına düşdü?

- Bu axşam mənə lazım olacaq.

- Sazdır. Dünən uşaqlar oxutdururdular. O qoltuğundakı nədir? – deyə arvad maraqlandı.

Şərif kağıza sarılmış butulkanı zərblə stolunüstünə qoydu.

- Dərmandır!

Səhər işə gedəndə ərinin bikef olduğunu görən arvad tapşırırmışdı ki, özünü həkimə göstərsin. İudi də eşitdiyinə şübhə etmədi. Şüşəni götürüb qulağının dibində silkələdi.

- İçmək üçündür?.. Yəqin ki, yeməkdən qabaq bir çay qaşığı.

- Xeyr. Bu cəsarət dərmanıdır. Danışmazdan qabaq bir çay stəkanı.

Şərif evə gələndə yol boyu ancaq bir məsələ barəsində fikirləşirdi: istehsalat müşavirəsində necə çıxış etsin. Bütün variantları ölçüb – biçmişdi. Nəhayət, haradansa ağına gəlmişdi : mikrafonla! Bu ən orijinal və etibarlı üsul idi. Gecə arvad-uşaq yatandan sonra xəlvət otağa çəkilib araqdan istədiyi qədər içəcəkdi. Beş – on dəqiqə keçməmiş dili açılacaqdı; maqnitofonu qurub Qənizadənin ünvanına o ki, var döşəyəcəkdi. Müşavirə günü onu natiq kürsüsünə qoyacaq, səsini qaldıracaqdı. “Qənizadə tərifi dən nəticə çıxarmadı, qoy tənqiddən nəticə çıxarsın! – deyə Şərif həmin səhnəni təsəvvürünə gətirdikcə nəşələnirdi. – Bizuşaq-muşaq deyilik. Ondan qabaq da bu zavodda direktorlar görmüşük”

***

Gecə maqnitofon yazmağa, Şərif yazdırmağa tam hazır oldu. Ancaq nədənsə danışmağa söz tapmırdı. Bəlkə hələlik “cəsarət dərmanı” öz təsirini göstərməmişdi, ondandı. Şərif alnını yumruqladı: “Yaxşı, əvvəlcə bir fikirləşim görüm mən o Qənizadənin nəyini tənqid edəcəyəm. Dostbaz... Qohumbaz... Yerliçi... Rüş... Yox, bu ləkələrdən heç biri ona yaraşmaz. Məndən fakt istəyəcəklər, faktım da yoxdur. Təzə adamdır, zavodda qohumu, dostu hardandır. Hələ işə bir nəfəri də qəbul etməyib”

Qəfildən Şərifin eyni açıldı, gözləri işıqlandı: “Təzə adamdır... Tapdım” Bax, bundan başlamaq lazımdır! Təzə adamdır... kadrları tanımır... işi bacarmır... Vəssalam!..”

Şərif cəld stolun arxasına keçdi. Maqnitofonun düyməsini basdı. Mikrofonu eskimo dondurması kimi dəstəyindən qaldırıb ağzına tutdu və bir iki dəfə öskürüb boğazını arıtladıqdan sonra hərarətlə nitqə başladı:

- Öhö... öhö. Yoldaşlar! Məndən qabaq burada çıxış edən natiqlər bəzi məsələlərə toxundular. Lakin gələcəkdə zavodumuz üçün təhlükə törədə biləcək bir fakdan heç kəs danışmadı. Çünki buna onların cəsarəti çatmadı. Təkrar edirəm: cəsarətləri çatmadı! Yoldaş Qənizadə təzə direktor təyin olunanda onu tərifləyənlərdən biri də mən idim. Soruşa bilərsiniz, hələ yaxından tanımadığınız adamı niyə göylərə qaldırırdınız. Haqlı sualdır. Biz o zaman düşünürdük ki, Qənizadə yoldaş təriflərimizdən nəticə çıxarıb o səviyyənin adamı olmağa çalışacaqdır...

- Şərif əl – qolunu ölçə-ölçə danışdıqca səsinə güc verir, qarşısında natiq kürsüsünü əvəz edən stolu asta-asta irəli itələyirdi.

“ – Çıxardımı nəticə Qənizadə bizim təriflərimizdən? Yox. Təkrar edirəm: yox! İndi gəlin görək zavodumuzu gözləyən həmin təhlükə nədən ibarətdir. Yoldaş Qənizadə təzədir, kadrları yaxşı tanımır, işin sirlərinə nabeləddir. Bunun üçün də çox zaman konkret sərəncamlar verməkdə aciz qalır. Məlum məsələdir ki, rəhbərlik zəif olan yerdə iş ləngiyəcək, iş ləngiyəndə plan dolmayacaq, plan dolmayanda quyruqda sürünəcəyik, quyruqda sürünəndə üzümüz danlaqlı olacaq və ilaxır. Ondan sonra başlayacaqlar tədbir görməyə... Bax, budur qabaqcadan bizi narahat edən məsələ. Məncə zavodun rəhbərliyini gücləndirmək üçün indidən tədbir görmək lazımdır. Sonra gec olacaq. Təkrar edirəm, yoldaşlar sonra gec olacaq! Mən bütün məsuliyyətimlə deməliyəm ki...”

Şərif çıxışını bitirəndə on ikinin yarısı idi. Düz otuz dəqiqə danışmışdı.

- Yaxşıdır. Nə çox uzundur, nə çox gödək, - deyə cib yaylığını boyun – boğazında gəzdirərək tərini sildi. – Hə... bu da bir işdi əldən çıxdı.

Bufetin üstünə qoyduğu araq şüşəsi ilə boş stəkan düz Şərifin gözlərinin içinə baxırdı. Elə bil butulka demək istəyirdi: “Əzizim, məni niyə içib qurtarmırsan” Şərifin dalağı sancdı. Mətbəxə keçib soyuducudan duza qoyulmuş xiyar gətirdi. Stəkana araqdan süzərək başına çəkdi. Sir-sifətini büzüşdü, fısıldadı və ah-ufla xiyarı dişlədikdən sonra onu dodaqlarının arasına alıb əmzik kimi sovurmağa başladı, Şərif haçandan –haçana özünə gəldi. Daha doğrusu, hələ bir az da bayaqkı özündən yaxşı oldu.

- Hə... indi bir çıxışımıza qulaq asağ görək nə fısıqırq qoparmışıq, - deyə maqnitofonu işə saldı: Otaq gur səslə doldu:

“ - Öhö... öhö. Yoldaşlar! Məndən qabaq burada çıxış edən natiqlər bəzi məsələlərə toxundular. Lakin gələcəkdə zavodumuz üçün təhlükə törədə biləcək bir fakdan heç kəs danışmadı. Çünki buna onların cəsarəti çatmadı. Təkrar edirəm: cəsarətləri çatmadı!..”

- Qiyamətdir! – deyə Şərif bu yerdə dayana bilməyib özünü alqışladı. – Təkrarına qurban olum! Sən gərək zavodda usta yox, böyük bir ölkədə diplomat işləyəydin.

Gecə yarıya kimi Şərif maqnitofonun lentini oyan-buyana fırlatdı, nitqini dönə-dönə dinlədi və hər dəfə sözlərindəki mənaya, cümlələrindəki məntiqə heyran qaldı, ləzzətindən doymadı.

- Sən öləsən, mən özümü heç belə ağıllı adam bilmirdim, - deyə şüşənin dibindəki arağı süfrəyə dağıda-dağıda ovcundakı stəkana süzdü; axırıncı xiyarı da götürüb ayağa qalxdı və sanki adaşına müraciətlə dilləndi:

- Şərifcan!

Öz-özünə cavab verdi:

- Bəli.

- Bəlin şirin, ağzına şəkər. Çıxışın barədə yüz faiz xatircəm ola bilərsən. Əladır, başın üçün! Ona görə mən bunu içirəm və üstündən də bu xiyarı yeyirəm bir natiq kimi şəxsən sənəin sağlığına. Təkrar edirəm bir natiq kimi! Qoy Qənizadə görsün ki, analar necə Şəriflər doğublar. Yaşa! Çalış, ölmə!

Bir azdan səhər açılacaqdı. Şərif yatmaq, dincəlmək yox, çalmaq, oxumaq, oynamaq, şənlik etmək istəyirdi. Döyüşdən çıxmış müzəffər cəngavər kimi fərəhdən ürəyi köksünə sığmırdı.

- Görəsən mən Qənizadəni tənqid oduna yandırandan sonra onun aqibəti necə olacaq... Müdirlikdən çıxaracaqlarmı?.. – deyə özlüyündə götür-qoy edirdi. – hər halda nitqim zavodda bir tozanaq qaldıracaq. Yuxarı təşkilatlardan gələnələr maraqlanacaqlar: “Maqnitofonda danışan bu yoldaş kimdir?” Yanındakılar deyəcəklər: “ Balaca bir adamdır, üçüncü sexdə adi usta işləyir.” Hə... onda fikirləşəcəklər ki, direktorun bununla şəxsi-qərəzliyi var. Belə cəsəətli, bacarıqlı bir kadri irəli çəkməmək insafsızlıqdır... Dünyanın işini bilmək olmaz. Bəlkə elə Qənizadənin yerinə məni təklif edəcəklər. Yox, istəmirəm. Direktorluq ağırdır, məsuliyyəti çoxdur. Onda gərək içkini-filanı da tərgidəm. Öz aramızdır, zavodda kadrlar şöbəsinin müdiri qocalıb, təqaüdə çıxmağa hazırlaşır. Bax, ora mənim üçün pis deyil. Kabineti də xoşuma gəlir, qışda isti olur, yayda sərin. Qəşəng stolu, iki telefonu, zəng düymələri, radiosu, seyfi... Şərif canı, əsl mənim malımdır. Açıq seyfi, vur arağı, çək kefi. Dost-aşnalardan da kimi xətrin istəyir əmrini ver, işə qəbul elə. Amma kadrlar şöbəsinin müdiri solaxaydır, ora keçsəm gərək telefonun, zəng düymələrinin yerini dəyişəm, sağa keçirəm. Elə radionu, seyfi də bəri tərəfimə qoydurmalıyam. Eh... Sən ölməyəsən, deyirəm, o boyda kadrlar şöbəsinə bir nəfər müdir qoyublar, o da solaxay. Elə onun üçün işlərimiz belə gedir də...

Şərif özünü zavodda ən çox bəyəndiyi kabinetin sahibi təyin etdikdən sonra kefi duruldu. Durub köhnə tarını gətirdi, həmişə zümzümə elədiyi bir mahnını çaldı, bu dəfə ucadan, həm də xüsusi ləzzətlə oxumağa başladı:

Dağlar başı dumandır,
yənə dumandır, yar.
Ayrılığın hər şeydən
mənə yamandır, yar.
Söylə nədir bu ədalar
bu işvə, bu naz.
Gedər bir gün bu vəzifə, ay Qənizadə,
sənə də qalmaz.

Şərifin oxuya-oxuya mahnının sözlərini dəyişib Qənizadəyə uyğunlaşdırmasından xoşu gəldi.

- Yazacağam bunu da lentə yadigar saxlayacağam! – deyə maqnitofona yaxınlaşdı. Kefli olduğundan nə qədər çalışdısa, şəhadət barmağını istədiyi düyməyə tuşlaya bilmədi. Sarğı çarxlarını gah sağa, gah da sola fırlatdı. Nəhayət, maqmitofonu bir təhər rahatlayıb bayaqkı mahnını çalaraq xüsusi ahənglə oxudu. Sonra nə üçünsə, səbəbini özü də bilmədən ucadan qəhqəhə çəkib güldü və ikiəlli başını tutdu...

Şərif oturduğu yerdə nə vaxt yuxuya getmişdi bilmədi. Gözlərini açanda günortaya az qalmışdı. Arvadı bir parça kağızda bu sözləri yazıb böyründəki dolabçanın üstünə qoymuşdu: “Şərif, səni öküzlə vursun! Nə bərk yatırsan. Mən işə gedəndə nə qədər silkələdim, oyanmadın. Min kərə demişəm, o zəhrimarı az iç!”

Şərifin başı heç bu ağırlığında olmamışdı, içərisinə elə bil qurğuşun doldurmuşdu. O, üzünə bir ovuc su vurduqdan sonra tənbel-tənbel geyindi. Çıxışını yazdığı lenti səliqə ilə kağıza büküb gizlətdi və tələsik zavoda yollandı. Tərslikdən bu dəfə də sexdə Qənizadənin zəhmli sifətilə qarşılaşdı...

***

Şərifin böyük intizarla gözlədiyi gün gəlib çatmışdı. Səhər zavodun həyatına girəndə qarışıq qadın onun əlindəki maqnitofona işarə ilə soruşdu:

- Ay usta, xeyir ola, bu qutudakı nədir!

Şərif çox təkəbbürlə:

- Bunun içində sənənin direktorunun canıdır! – deyib saymazyana ötdü.

Həyəcanını gizlədə bilməyən Şərif sexdə inandığı adamlardan bir –ikisinə əhvalatı müxtəsər danışdı. Çox çəkmədən bu xəbər hamıya yayıldı. “Şərif direktoru möhkəm tənqid edəcək” Bəziləri isə onun dalınca kəsib-doğrayırdı:

- Özü xirtdəyəcən qüsurlu içində, hələ bir utanmaz-utanmaz Qənizadədən deyəcək?!

- Yəqin o fikirləşir, qara məni basınca, qoy mən qaranı basım. Direktoru qabaqlamaq istəyir.

Axşam müşavirə başlayanda Şərif maqnitofonu gətirib lap qabaq cərgədə özünə yer seçdi. Bir azdan klub ağzınacan adamlarla doldu. Səhnədə qoyulmuş qırmızı örtüklü uzun stol arxasında zavodun rəhbər işçilərindən əlavə onun tanımadığı yeddi-səkkiz nəfər də əyləşmişdi.

Müşavirəni açdılar. Qənizadə məruzə elədi. Zavodun yaxşı işlərindən, nöqsanlarından danışdı. Şərifin əvvəlcədən gözlədiyi kimi onun da adını pislərin sırasında çəkdi. Məclis yavaş-yavaş qızıışırdı.

Yerbəyerdən söz alıb natiq kürsüsünə qalxanlar plandan, məhsulun keyfiyyətindən, əmək intizamından tutmuş özfəaliyyət dərnəklərinin işinə kimi hər şeydən dedilər. Şərif hələ susurdu, özünü axıra saxlamışdı.

- Daha kim danışmaq istəyir, - müşavirənin sonuna yaxın sədr zala müraciət elədi.

- Mən!

Bu səsə çoxları diksindi. Şərif maqnitofonu əlində səhnədə göründü. O, böğazını tənziqlə sarımışdı. Adamlara pıçhapıç düşdü.

- Yoldaşlar, bağışlayın, mən nasaz olduğum üçün çıxışımı lentə yazdırıb gətirmişəm, - deyə Şərif məlumat verdi.

Qənizadə qımışdı:

- Axı sən qabaqcadan nə bilirdin ki, naxoşlayacaqsan?

Bu atmaca Şərifə bərk toxundu. O da söz altda qalmadı:

- Biz çox şeyləri qabaqcadan bilirik, yoldaş direktor. Siz elə düşünməyin ki, mən xam hərifəm. Xeyr, mən Şərifəm!

Yerlərdən gülüşdülər. Sədr karandaşla qrafini döyəcəliyəb adamları sakit elədi. Şərif onlara məhəl qoymadan maqnitofonu işə salınca əvvəl öskürəyi, sonra səsi gurladı:

- Öhö... öhö. Yoldaşlar! Məndən qabaq burada çıxış edən natiqlər bəzi məsələlərə toxundular. Lakin gələcəkdə zavodumuz üçün...

Bu yerdə lentdəki sözlər qırıldı, maqnitofon xırıldadı və sonra tarın müşayiəti ilə Şərifin ifasında mahnı eşidildi:

Dağlar başı dumandır,

yənə dumandır, yar

Zaldan qəhqəhə qopdu. Gülməkdən uğunanlar bir-birinin üstünə yıxılırdı. Şərif özünü itirdi, irəli cumub maqnitofonu susdurmaq istədi. Ancaq rəyasət heyətində əyləşənlər qoymadılar.

- Qoy oxusun. Camaat yorulub, bu lap yerinə düşdü...

Şərifin avazı klubun divarlarında əks-səda verirdi:

Ayrılığın hər şeydən

mənə yamandır, yar.

Söylə nədir bu ədalar

bu işvə, bu naz.

Gedər bir gün bu vəzifə...

Bura çatanda o dayana bilmədi, natiq kürsüsünə sıçrayıb maqnitofonu söndürdü. Lakin sədr camaatı sakitləşdirə bilmədi. Zalda gülüşlə əl çalma səsi bir-birinə qarışmışdı.

Neçə gün sonra Şərifli ustalıqdan çıxardılar. Ancaq çalıb-oxumaq istedadını nəzərə alaraq onu zavodda özfəaliyyət dərəcəsinə rəhbər qoydular.

- Bu da “cəsarət dərmanı”nın xeyri!- deyə o həmin musiqili komediya gecəsindən sonra hələ də özünə gələ bilmirdi.

14 sentyabr, 1971-ci il

Latin əlifbasına çevirəni Zemfira İmanova

18.07.2020